

Sámediggi
Sámedigge
Sámiediggie
Sæmiedigkie

Goda råd vid utfodring av ren

i samarbete med
Ulrika Kockum Rockström

Gård&Djurhälsan

FRISKA DJUR GER VÄLÄNDE GÅRDAR

Inledning

Vintern är den svåraste perioden under ett renskötselår. När renarna slutar gräva i snön och börjar vandra omkring betyder det att de inte kommer åt den lav som finns under snötäcket eller inte känner lukten av den. De kan också vara så utmattade att de inte orkar gräva. När renens vinterbetesmarker i skogsområdet är «låsta» under lager av is eller stora snömängder måste renskötarna antingen flytta renarna till andra marker eller stödutfodra.

Ökande konkurrens om markområden har minskat möjligheterna till flexibilitet. Även hänglavsskogarna, som tidigare fungerade som reservbete när markbetet var låst, minskar. När alternativet är att renarna svälter, återstår stödutfodring med foderpellets för ren.

Renen som djur är anpassad för det fria naturbetet. Vid utfodring ökar risken för hälsoproblem. Det beror ofta på att det blir störningar i magtarmkanalen när renen alltför snabbt måste byta till ett foder som den inte är van vid. Renar kan även drabbas av näringsbrist eller sjukdomar. Dessa sprids lätt till den övriga renhjorden när de utfodras i hägn.

I den här broschyren ger vi råd om hur du som renägare kan hantera utmaningarna vid utfodring så att dina renar mår så bra som möjligt.

Ensilage motverkar skvalpmage

Ensilage är viktigt för renen både för dess innehåll och för att den ger syssel-sättning. Ensilage stimulerar idisslingen som i sin tur motverkar så kallad «skvalpmage». Saliven som bildas när renen idisslar är basisk och neutraliserar en våm som håller på att bli för sur.

Ett bra ensilage är torrt så det inte fryser, men inte så torrt att det dammar. Det ska helst vara tidigt skördat så att gräset inte hunnit gå i fröställning. Ett ensilage för renar ska skördas 3-4 veckor innan man skördar ensilage för nötkreatur. Ensilaget ska innehålla mycket blad - inte hårda gräspinnar. Om ensilaget är för cellulosarikt kan renen inte bryta ner det.

Ett dåligt ensilage är dåligt på alla sätt och kan orsaka renen skvalpmage, blöt buk, svält och foderinpackningar i blad- och löpmage. Ett ensilage som luktar illa kan innehålla mögel som kan ge blöt buk. Ett ensilage med ”pinnigt” gräs kan ge förstoppning. Dessutom blir magarna fulla av mat som renen inte kan bryta ner, vilket gör att renen svälter trots att den har massor av mat i magarna.

Om ensilaget är för blött så fryser det och renen gör av med en massa energi för att försöka få det i sig. Dessutom sliter den på sina tänder. Kom ihåg att plast och snören kan orsaka renens död om det kommer ner i magarna.

Foderpellets

Introducera foderpellets långsamt till en ren som inte är van och i dålig kondition. Det tar minst tre veckor för mikroberna i våmmen att anpassa sig. Välj inte ett för kraftigt foder om du ska börja fodra sent. Vid utfodring med pellets behöver renen mycket vatten (uppvärmda vattenkrubbor eller kallkällbäck). Den kan äta snö om den är ren, men rinnande vatten är bäst. Om en ren drabbas av skvalpmage, blöt buk eller kraftig diarré är den första åtgärden alltid att ta bort foder och erbjuda renlav eller hänglav och därefter kontakta veterinär eller annan rådgivare.

God hygien

Se till att hålla god hygien kring foderplatser. Det bästa är om man kan tillskottsutfodra på naturbetet. Platta till snön med skoter och strö ut foder i strängar, nya platser varje dag. Det förutsätter att man har lämpliga marker och övriga förutsättningar för detta. Att fodra med krubbor innebär alltid en risk för att smitta överförs från en smittad ren till en annan. Det viktigaste är att ha många krubbor, minst en krubba per 10 renar. När du gör rent krubborna får inte foderresterna hamna på marken, då kan renarna gå och plocka bland detta och få i sig bakterier från avföringen. Ta istället med foderspillet ut från hägnet.

Upptäck smitta och obducera döda renar

Upptäck en eventuell smitta i tid, framförallt ögoninfektioner och olika smittor i munnen. Ser du en ren med ögoninfektion, eller en som är geggig eller blöt i mungipan eller på kinden, så ska den omgående dras ut från de andra renarna och undersökas innan en veterinär kontaktas. Ta alltid en bild på det du ser, det underlättar dialogen med veterinären. Om renar dör ska dessa inte dras ut i skogen utan att först ha blivit undersökta. Titta dem i munnen, på tungan, läpparna, gommen och insidan av kinderna. Många av renens smittsamma problem sitter i munnen, framför allt nekrobacillos och munvårtsjuka. Lär dig att obducera renar och ta kort på organen. Det bästa är om du kan få renen obducerad av en veterinär. Skydda renen från korpar och rovdjur. Öppna helst renen innan den frusit. Det tar tre dagar att tina en ren i rumstemperatur.

Nekrobacillos

Sjukdomen nekrobacillos kan drabba renar i hägn och ge svåra infektioner i bland annat mun och inre organ. Nekrobacillos förekommer hos klövdjur som fotröta (samiska namn: slubbo, sljubbo, glubbie m.fl.) och munröta (njalb-mevikke), men angriper också inre organ, exempelvis förmagar och lever. Det är bakterien *Fusobacterium necrophorum* som orsakar infektionen. Bakterien finns normalt i förmagen hos friska renar. Renar som äter pellets eller föda med mycket stärkelse har mer av dessa bakterier i magen än renar som går på bete. När renar hålls tätt ökar risken för smitta. Stora mängder bakterier utsöndras med avföring och saliv och finns på marken, i foderkrubbor och i vattensamlingar, där de kan överleva lång tid och spridas vidare.

Bakterien angriper inte frisk hud och slemhinnor, men kan ge infektioner om renen har små skador, t ex sår orsakade av yttre skada eller virus. Typiskt ses infektionen i tungan eller kinden, där skador från vassa foderpartiklar eller annat har bildat inkörsport för bakterien. Det verkar som om renar som har haft nekrobacillos och blivit bra, ändå kan ha infektionen kvar i kroppen. Sjukdomen kan sannolikt komma tillbaka när renen utsätts för påfrestningar och stress (svält, foderbyte mm).

Tecken på nekrobacillos:

- Hälta vid fotröta, öppna fula hudsår mellan klövarna. Saliv som droppar från mun eller kind om det har blivit ett hål i kinden på grund av infektionen. Starkt illaluktande mun. Sår med fula, gulvita till brunsvarta, inflammationer i munhålan (tandkött, kind, gom eller tunga).

- Förtjockning av underkäkens ben när inflammationen gått ner i tandrötterna.
- Vid bukhinneinflammation, när skadorna orsakat hål i förmagarna, ser renen dålig ut och står med krum rygg (tecken på buksmärtor) och ligger ofta kvar när övriga renar rör sig.

Om du misstänker denna sjukdom ska det sjuka djuret isoleras från övriga renar och antingen behandlas eller avlivas. Kontakta veterinär så att prover kan tas för att fastställa smittan. Använd handskar, tvätta händer och utrustning.

För bilder på nekrobacillusinfekterade renar: <https://www.sametinget.se/70015>

Ögonsjukdomen IKC

Ögonsjukdomen *infektiös keratokonjunktivit* (IKC) är en ögonsjukdom som orsakas av antingen ett virus eller en bakterie. Sjukdomen har förekommit inom rennäringen i Norge, Sverige och Finland sedan slutet på 1800-talet och är idag en av de vanligare ögonsjukdomarna hos tamboskap.

De första tecknen på IKC hos renar är ökat tårflöde och att pälsen under det drabbade ögat blir missfärgat. Det drabbade djuret får en allmän ögoninflammation eller bara hornhinneinflammation, vilket ger smärta, varflöde och ett grumligt och blåaktigt utseende på hornhinnan. Ett insjuknat djur kan ibland tillfriskna spontant. I allvarliga fall kan sjukdomen leda till permanenta skador på ögat, blindhet, svält och död om båda ögonen drabbats.

Ett stort utbrott i en hjord kan i värsta fall leda till att stora delar av hjorden behöver behandlas eller slaktas. Förebygg spridning av IKC genom att tidigt isolera drabbade individer och kontakta veterinär för behandling.

Gammal metod:

Om en ren inte längre kissar kan man blanda en röra av jäst, vatten och små bitar av kort renhår från klöven och ge till renen.

Håren sägs reta urinblåsan så att renen åter börjar kissa.

Ett tips:

Spara innehållet i nätmagen när du slaktar en frisk ren och fryser ner i små påsar. Innehållet består av gräs och lav som bearbetats av mikroorganismer. Detta kan vid behov tinas och ges till svaga och hängiga renar med störd matsmältningsfunktion.

Renens behov av mineraler och vitaminer

Mineraler och vitaminer är viktiga även för renar. Särskilt viktigt är det om renarna är i dålig kondition. Har renen brist på mineraler och vitaminer så har den också mycket svårare att ta till sig det foder vi erbjuder och renen kan fortsätta att tappa i vikt trots att den utfodras. Ett tecken på att renen har mineralbrist är att den gnager på buskar och träd.

Det finns inga framtagna mineralblandningar för ren, men du kan använda mineralbaljor för får och get (finns att köpa på Granngården). De med orange färg på baljorna innehåller koppar och de gröna innehåller inte koppar. Vi har ingen kunskap i om renen är känslig för koppar eller inte, båda har fungerat hos olika renägare. För att minska smittorisk kan du använda granulat: *Fårfor Effekt* från Lantmännen med eller utan koppar. Dessa finns att köpa i 10 kiloshinkar och granulatet strös på fodret enligt doseringen för får.

Riktigt dåliga djur kan behöva extra B-vitamin. *Protect foderjäst* (Lantmännen) finns att köpa i 7 kiloshinkar. Denna foderjäst innehåller även andra bra saker för vämmen och tarmarna. Den är bra vid foderbetingad diarré. Vid dåligt allmäntillstånd behöver man tillkalla veterinär som bl a kan spruta renar med B-vitaminer.

Sammanfattning

- **Fodra helst på fribete.**
- **Om du har krubbor**, se till att ha många krubbor - ju fler desto bättre.
- **Ett ensilage** måste vara torrt (hösilage) och bladigt (tidigt skördat).
- **Vänj renen långsamt:** När du ger foderpellets måste du vänja renen långsamt, blanda pellets med renlav/hänglav.
- **Ge näringstillskott:** En ren i dålig kondition har ett stort behov av mineraler och vitaminer trots att du ger den foder.
- **Renar behöver dricka vatten** vid utfodring med pellets. Även ren snö går bra men vatten är bäst.
- **Håll god hygien.**
- **Vid problem** med skvalpmage, diarré eller blöt buk är första åtgärden alltid att sluta ge foderpellets.
- **Var uppmärksam på smittor:** Om du ser kladd i mungipan eller i ögon, dra ut renen, undersök och kontakta veterinär.
- **Dokumentera:** Ta kort på problemet innan du ringer veterinär.
- **Obducera renar** som dör.

Mer information:

Sören Långberg, rennäringsspecialist, tel. 070-256 41 30

soren.langberg@sametinget.se

Kristina Hotti, handläggare, tel. 0980-780 39

kristina.hotti@sametinget.se

www.sametinget.se/renars-halsa

www.gardochdjurhalsan.se/sv/andra-djurslag/

